

РЭКАМЕНДАЦЫЙНА- БІБЛІАГРАФІЧНАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ БІБЛІЯТЭК РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

С. В. ЗЫГМАНТОВІЧ,

загадчык кафедры менеджмента інфармацыйна-дакументнай сферы, кандыдат педагогічных навук, дацэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў

У святле інфарматызацыі бібліяграфічнай дзейнасці адводзіцца ўсё большая роля як формы захавання нацыянальнай культурнай спадчыны, як сродку, які садзейнічае развіццю ўсіх сфер дзейнасці, галін ведаў, фарміраванню светапогляду, сацыялізацыі і інкультурацыі розных катэгорый спажывоў інфармацыі. Значнае месца ў вырашэнні вышэйадзначаных задач належыць рэкамендацыйнай бібліяграфіі. Менавіта крыніцы рэкамендацыйнай бібліяграфічнай інфармацыі ўяўляюць значную цікавасць не толькі для бібліятэчных работнікаў, але і для спецыялістаў сферы адукацыі, асветы, культурна-дасугавай дзейнасці, якія разглядаюць і выкарыстоўваюць дадзеныя крыніцы ў якасці сродкаў сваёй прафесійнай дзейнасці.

Сацыяльныя працэсы, якія адбываюцца ў свеце, змянілі звычайныя парадыгмы, рэгулятыўныя прынцыпы, падыходы да навуковых пошукаў, напрамкаў практычнай дзейнасці, у тым ліку і ў галіне рэкамендацыйна-бібліяграфічнай дзейнасці.

Рэкамендацыйная бібліяграфія ў розныя перыяды мела рознае сацыяльнае прызначэнне: садзейнічаць ліквідацыі непісьменнасці і развіццю самаадукацыі, далучаць шырокія масы да сусветнай культуры, выступаць сродкам кіравання чытаннем, дапамагаць педагогам, бібліятэкарам, быць сродкам ідэалагічнага ўздзеяння на людзей і г. д.

З задачай кіравання чытаннем звязаны дыферэнцыяцыя спажывоў рэкамендацыйнай бібліяграфіі, якая заснавана на іх сацыяльна-дэмаграфічных параметрах, неабходнасць пры стварэнні дапаможнікаў улічваць галоўны прынцып бібліяграфавання, які заключаецца ў захаванні адзінства мэтавага і чытацкага прызначэння, а таксама пераважнае выкары-

станне і падрыхтоўка крыніц рэкамендацыйнай бібліяграфіі ва ўмовах публічных бібліятэк і інш.

Змены ў сацыякультурнай сітуацыі садзейнічалі перагляду як тэарэтычных, так і метадалагічных падыходаў да функцыянавання рэкамендацыйнай бібліяграфіі:

- у якасці галоўнай функцыі, разам з інфармацыйнай, адукацыйнай, выхаваўчай, прызнаецца асветніцкая [1];
- адмаўленне рэкамендацыйнай бібліяграфіі ад нарматыўнасці ў кіраванні чытаннем прывяло да актыўна сцвярджаемай і рэалізуемай свабоды выбару кніг і меркаванняў;
- змены на ўзроўні падрыхтоўкі чытачоў, сацыяльных прыярытэтаў, адукацыйнага цэнза, адносін да духоўнай культуры садзейнічалі ўсведамленню таго, што ў цэнтры ўвагі павінны быць пашыраны спектр інтарэсаў чытачоў да праблематыкі рэкамендацыйна-бібліяграфічных дапаможнікаў, арыентацыя на канкрэтныя інтарэсы спажывоў інфармацыі, магчымасць спалучэння ў матэрыяле аднаго дапаможніка мноства адрасатаў і мэтаў чытання;
- выхад за межы «згорнутай інфармацыі» пра кнігі знайшоў адлюстраванне ва ўключэнні ў змест дапаможніка фактаграфічнай інфармацыі, ідэй, пакладзеных у дакументы, пазнавальных, адукацыйных элементаў.

Выключна важнае значэнне надаецца бібліяграфу — папулярызатару, асветніку, — які здольны сваімі прафесійнымі адносінамі схіляць патэнцыяльнага спажывоўца інфармацыі да актыўнага і ўсвядомленага яе выкарыстання.

З'явілася магчымасць рыхтаваць прынцыпова іншыя рэкамендацыйныя дапаможнікі, чым

раней, па тэматыцы, нападзенню і раскрыццю матэрыялу. Поруч з традыцыйнымі жанрамі рэкамендацыйных бібліяграфічных дапаможнікаў (рэкамендацыйныя спісы, паказальнікі, гутаркі пра кнігі, кола чытання, планы чытання, лістоўкі, закладкі і інш.) узніклі новыя тыпы выданняў, якія абпіраюцца на сучасную метадалогію і метадычныя прынцыпы: бібліяграфічныя энцыклапедыі, анталогіі, нарысы, даведнікі, хрэстаматы і інш.

Аўтары-складальнікі новых жанраў рэкамендацыйных бібліяграфічных дапаможнікаў — супрацоўнікі аддзела рэкамендацыйнай бібліяграфіі Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі (РДБ) — у сваіх навуковых публікацыях, вызначаючы ўмовы запатрабаванасці крыніц гэтага віду бібліяграфіі, выдзяляюць наступныя сучасныя падыходы да іх падрыхтоўкі:

- неабходнасць павелічэння пазнавальнай каштоўнасці рэкамендацыйных бібліяграфічных дапаможнікаў за кошт увагі да тэм, аспектаў, кірункаў, якія не вывучаюцца ў вучэбных курсах;
- шматаспектнасць асвятлення тэмы, шырыня бібліяграфіруемага матэрыялу і яго дыскусійнасць;
- узмацненне арыентацыйнай ролі бібліяграфічнага дапаможніка за кошт увагі да дэталей і падзей эпохі, увядзення элементаў займальнасці, фактаграфіі і іх інтэрпрэтацыі аўтарам бібліяграфічнага дапаможніка;
- акцэнт на персаніфікацыю ўдзельнікаў падзей, аб якіх распавядаюць кнігі;
- выкарыстанне метаду праблемнай сітуацыі ў расказе аб кнігах;
- комплекснасць у падборы дакументаў і ілюстрацыйнага рада;
- уключэнне ў тэкст бібліяграфічнага дапаможніка матэрыялаў, не вядомых шырокай публіцы: новых публікацый, архіўных і дыскусійных матэрыялаў, мемуараў, меркаванняў спецыялістаў і інш.;
- дапамога ў арганізацыі сістэмы чытання, здольнай выклікаць далейшы інтарэс да тэмы, асабліва тады, калі літаратура фізічна недаступна чытачу, для чаго трэба актыўна прасоўваць тэксты да чытачоў, каб яны маглі знаёміцца і з тымі матэрыяламі, якіх няма ў кніжным фондзе бібліятэкі;
- імкненне даць чытачу сістэматычныя веды па праблеме, растлумачыць іх даступна і цікава;
- наяўнасць ацэнак бібліёграфа, якія дазва-

ляюць чытачу скласці агульнае ўяўленне аб праблеме, тэме, падзее;

- актыўная асобная пазіцыя бібліёграфа, яго ўвага да тэксту, выкарыстанне папулярызатарскіх прыёмаў, якія дапамогуць зрабіць тэкст бібліяграфічнага дапаможніка чытабельным [2].

Новыя якасці рэкамендацыйнай бібліяграфіі дазваляюць ёй выйсці за межы масавай бібліятэкі, дзе яна на працягу доўгага часу дапамагала бібліятэкару ў раскрыцці кніжных фондаў, у працы з чытачамі. Захоўваючы за сабой гэтыя функцыі, яна разам з тым становіцца важнай падтрымкай у арганізацыі вучэбнага працэсу, выхаваўчай работы з рознымі катэгорыямі навучэнцаў (школьнікамі, студэнтамі), дапамагае кожнаму, хто жадае рэалізаваць свае пазнавальныя патрэбнасці, не толькі задаволіць існуючы інтарэс, але і абудзіць новы.

У Рэспубліцы Беларусь рэкамендацыйныя бібліяграфічныя дапаможнікі рыхтуюць бібліятэкі рознай ведамаснай прыналежнасці ў адпаведнасці з функцыямі, якія яны выконваюць, і зместавай спецыялізацыяй дзейнасці. Разам з тым аналіз статыстычных даных за 2001—2006 гг. і крыніц перспектыўнай бібліяграфічнай інфармацыі за 2007—2008 гг. паказвае, што падрыхтоўцы рэкамендацыйных бібліяграфічных крыніц не надзяляецца належнай увагі. Так, па выніках аналізу штогодніка «Паказальнік бібліяграфічных дапаможнікаў» НКП атрыманы наступныя даныя. У 2001 г. з зарэгістраваных у паказальніку 4 256 бібліяграфічных дапаможнікаў розных форм (самастойных і несамастойных) было выдадзена 143 (3,3 %) самастойных бібліяграфічных дапаможнікаў, з іх 22 назвы (15 %) мелі рэкамендацыйны характар. У наступныя гады пры абсалютным колькасным росце бібліяграфічнай прадукцыі (за 5 гадоў больш чым на 50 %, у 2006 г. зарэгістравана 6 617 назваў) колькасць самастойна выдадзеных бібліяграфічных дапаможнікаў няўхільна зніжалася з 3,3 па 1,8 %. Колькасць рэкамендацыйных дапаможнікаў вагаецца ад 15 да 19 % у год, прыкладна 16 дапаможнікаў. Гэта тэндэнцыя падцвярджаецца і вынікамі аналізу перспектыўнага плана «Інфармацыйная прадукцыя навуковых бібліятэк і Нацыянальнай кніжнай палаты Беларусі» за 2008 г.: з запланаваных 202 назваў інфармацыйнай і бібліяграфічнай

прадукцыі 14 % (30 назваў) складаюць крыніцы рэкамендацыйнай бібліяграфіі.

У бібліятэказнаўстве склалася дыферэнцыяцыя бібліятэк па асобных тыпах. Гэта ўскладняе выкарыстанне насельніцтвам рэсурсаў навуковых бібліятэк, якія павінны быць гатовы рэфармаваць свае сацыяльныя функцыі, пашырыць катэгорыі чытачоў, якіх яны абслугоўваюць. У гэтым выпадку важнейшымі з'яўляюцца мэты больш высокага парадку, чым толькі прафесійныя, звязаныя з дыферэнцыраванымі функцыямі абслугоўвання. Гэта сацыяльныя мэты (магчымасць намаганнямі навуковых бібліятэк духоўна «падпітваць» тыя пласты насельніцтва, якія традыцыйна далучаюцца да карыстальнікаў масавых бібліятэк).

Бібліятэказнаўцы-даследчыкі ўпэўнены, што прафесійнае таварыства, незалежна ад прыналежнасці да таго ці іншага тыпу бібліятэк, павінна абапірацца на агульную для ўсіх устаноўку: далучэнне хаця б часткі чытачоў да больш сур'ёзнага чытання. Некаторым здаецца, што гэта заклік да кіраўніцтва чытаннем. Разам з тым, спрабуючы ў канцы 1980-х г. зняць ідэалагічную складалую чытання, мы фактычна адмовіліся ад ідэй асветніцтва, на якіх у большасці сваёй базіруюцца дзейнасць бібліятэк у любой дэмакратычнай краіне [3]. І менавіта рэкамендацыйная бібліяграфія з'яўляецца сродкам, які накіраваны на рэалізацыю гэтай місіі бібліятэкі.

Аналіз жанравай структуры рэкамендацыйных дапаможнікаў, якія рыхтуюцца і выдаюцца ў нашай краіне, дазваляе вылучыць у якасці найбольш распаўсюджаных бібліяграфічныя паказальнікі, спісы, агляды, каляндары знамянальных і памятных дат. Найбольш стабільным і значным дапаможнікам гэтага віду з'яўляецца бюлетэнь «Новыя кнігі: па старонках беларускага друку», які рыхтуе і выдае з 1960 г. Нацыянальная бібліятэка Беларусі (НББ). Раз у месяц ён дае інфармацыю аб найбольш значных у культурным і пазнавальным плане навінках беларускага друку (кнігах, артыкулах з беларускай перыёдыкі і рэцэнзіях на беларускія выданні), а таксама змяшчае праблемна-тэматычныя і персанальныя бібліяграфічныя спісы-дадаткі. Сярод апошніх: «Нацыянальная школа Беларусі», «Беларуская мастацкая проза на рубяжы тысячагоддзяў», «Запаведныя тэрыторыі Беларусі», «Учыцеся познаваць прекрасное», «Адораныя дзеці: іх асаблівасці

і арганізацыя работы з імі», «За старонкамі школьнага учебніка: беларускія выдавецтва — дзецям», «Беларускае мастацтва на старонках выданняў XXI стагоддзя», «Да 20-годдзя чарнобыльскай катастрофы», «Беларусь турыстычная» і інш. За 2001—2009 г. было падрыхтавана 48 дапаможнікаў.

Бюлетэнь значна ўзбагачаюць дадаткі пад агульнай назвай «Даты беларускага календара», якія знаёмяць з матэрыяламі да найбольш значных дат. За год друкуецца каля 40 артыкулаў, прысвечаных дзеячам беларускай культуры, навукі, знамянальным падзеям у грамадскім, культурным, навуковым жыцці краіны, якія складаюцца з біяграфічнай ці гістарычнай даведкі і спіса літаратуры аб разглядаемай асобе ці падзеі.

Комплекснасць пададзенага ў бюлетэні матэрыялу і ўніверсальнасць яго зместу дазваляюць спалучаць у адным выданні мноства адрасатаў і мэтай чытання і адрасаваць яго шырокаму колу чытачоў. Ён прызначаны для супрацоўнікаў бібліятэк і іншых культурна-асветніцкіх устаноў, студэнтаў, вучняў старшых класаў, усіх, хто цікавіцца гісторыяй, культурай і праблемамі сучаснай Беларусі, хто жадае штомесячна атрымліваць інфармацыю з мэтай павышэння ўзроўню агульнай і прафесійнай адукацыі, самаадукацыі і арганізацыі вольнага часу.

За разглядаемы перыяд актывізавалася работа бібліятэк па падрыхтоўцы такой крыніцы, як каляндар знамянальных і памятных дат. Сёння гэты від рэкамендацыйнай бібліяграфіі рыхтуе не толькі НББ, але і навуковыя спецыяльныя і абласныя ўніверсальныя навуковыя бібліятэкі (АУНБ). Сярод спроб АУНБ рыхтаваць выданні ўніверсальнага характару (напрыклад, «Международные и всемирные праздники. Календарь дат и событий») найбольш стабільнай і распаўсюджанай практыкай з'яўляецца падрыхтоўка і выданне краязнаўчых календароў. З 1996 г. Магілёўская бібліятэка выдае «Каляндар знамянальных і памятных дат па Магілёўскай вобласці», аналагічныя календары выдаюць Віцебская, Гродзенская, Гомельская АУНБ. Рэспубліканскім музеем гісторыі медыцыны Беларусі штогод рыхтуюцца паказальнікі «Ахова здароў'я і медыцынская навука Беларусі: знамянальныя і памятныя даты». Каштоўнасць і папулярнасць гэтых дапаможнікаў абумоўлены спалучэннем у іх бібліяграфічнай

і фактаграфічнай інфармацыі, насычанасцю даведачнымі звесткамі, імкненнем складальнікаў адкрыць невядомыя да нядаўняга часу старонкі мясцовай гісторыі і культуры, адлюстраваннем лепшай літаратуры аб рэгіёне, галіне ведаў, камплексіраваць разнастайныя матэрыялы, у тым ліку і невядомыя архіўныя.

Разглядаемыя календары рыхтуюцца сёння і ў аўтаматызаваным рэжыме на падставе фактаграфічнай базы дадзеных аб памятных датах. Напрыклад, генерыруемая НББ база дадзеных «Беларусь у асобах і падзеях», у якой адлюстроўваюцца звесткі аб асобах, якія маюць дачыненне да Беларусі па прафесійнай дзейнасці, якія нарадзіліся, жылі і ўнеслі свой уклад у яе гісторыю, навуку, культуру; звесткі аб падзеях, якія ўвайшлі ў гісторыю Беларусі; звесткі аб арганізацыях, установах, прадпрыемствах Беларусі. Аўтаматызаваны рэжым дазваляе выпускаць на іх аснове календары, прысвечаныя пэўнай тэме, мясцовасці, канкрэтнай асобе.

Аналіз рэкамендацыйна-бібліяграфічнай дзейнасці на рэгіянальным узроўні паказвае, што бягучае звязно рэкамендацыйных крыніц прадстаўлена адзінкавымі выданнямі: Мінская АУНБ штоквартальна з 1989 г. выдае рэкамендацыйны анатаваны спіс «По страницам периодических изданий», з 1995 г. аддзел літаратуры па мастацтве гэтай жа бібліятэкі выдае раз у год рэкамендацыйны спіс «Эстетическое воспитание», Гродзенская АУНБ штогод рыхтуе рэкамендацыйны паказальнік «Мировая художественная культура», Магілёўская АУНБ сістэматычна выдае паказальнікі «В помощь абитуриенту», «СПИД: знать и бороться».

Пераважная большасць рэкамендацыйных крыніц звязана з краязнаўчай тэматыкай. Адметнасцю складальніцкай дзейнасці Магілёўскай АУНБ стала падрыхтоўка цэлай серыі рэкамендацыйных біябібліяграфічных паказальнікаў, якія засяроджваюць увагу карыстальнікаў на знакамітых дзеячах мастацтва Магілёўшчыны — музычнага, архітэктуры і выяўленчага мастацтва, тэатра і кінамастацтва [4]. У гэтым жа напрамку працуе Гомельская АУНБ, якая прадстаўляе карыстальнікам электронныя рэсурсы: «Кампазітары Гомельшчыны», «Мастакі Гомельшчыны», «Знакамітыя людзі Гомельшчыны» (<http://www.goub.org>). Мінская АУНБ з дапамогай рэкамендацыйных крыніц знаёміць карыстальнікаў з своеасабліваасцю

народнай спадчыны, народнымі святамі і абрадамі, традыцыямі; народнымі промысламі і рамёствамі, сучасным жыццём вёскі [6]. Трансляцыя работы бібліятэк па захаванні дакументальнай нацыянальнай і рэгіянальнай спадчыны, аднаўленні нацыянальных традыцый, папулярызацыі культурнай спадчыны кожнага рэгіёна, твораў мясцовых аўтараў вядзецца мэтанакіравана і з'яўляецца важнейшым сродкам выхавання розных катэгорый насельніцтва, дае магчымасць маладому пакаленню не толькі засвойваць мясцовую культуру, але і станавіцца яе носьбітам. Таму гэты напрамак рэкамендацыйна-бібліяграфічнай дзейнасці бібліятэк павінен развівацца і далей.

Значную цікавасць для карыстальнікаў рознага ўзросту павінны выклікаць падрыхтаваныя Мінскай АУНБ паказальнікі, якія папоўняць скарбонку пушкініяны: «Тесный круг друзей моих: Пушкини декабристы»; «Последние дни последнего года» (прысвечаны гібелі А. С. Пушкіна); «Души моей царицы...», у якім прадстаўлены 16 нарысаў аб жанчынах, якіх любіў А. С. Пушкін, з рэкамендацыяй бібліяграфічных спісаў літаратуры кожнага з іх; «Пушкиниана: Евгений Онегин», які ўключае звесткі аб кнігах, артыкулах з кніг, перыядычных выданняў за апошнія 20 гадоў на рускай і беларускай мовах, прысвечаных выдатнейшаму твору знакамітага рускага паэта, імя якога носіць Мінская АУНБ.

Адзінства метадычных падыходаў, шматаспектнае раскрыццё тэмы з дапамогай серыі паказальнікаў, імкненне дапамагчы карыстальніку арганізаваць першае знаёмства з тэмай і даць сістэмнае ўяўленне аб ёй, кадравыя, часовыя, матэрыяльныя абмежаванасці ў рабоце бібліятэк даюць магчымасць абгрунтаваць адсутнасць фундаментальных рэкамендацыйных паказальнікаў па прыкладзе расійскіх выданняў і станоўча ацаніць дзейнасць беларускіх бібліятэк. Разам з тым аналіз спосабаў раскрыцця зместу дакументаў, даведачных анатацыі, недастатковая ўвага да прадстаўлення першай інфармацыі, абмежаванасць фактаграфічных звестак сведчаць аб неабходнасці актыўнага выкарыстання каштоўнасна-арыенціраванага патэнцыялу рэкамендацыйнай бібліяграфіі.

Адпавядае сучасным прынцыпам выбару тэматыкі і адбору лепшых выданняў для рэкамендацыйных бібліяграфічных крыніц, у прыватнасці рэйтынговых, з'яўляецца вопыт

работы Брэсцкай АУНБ па падрыхтоўцы ў 2008 г. двух паказальнікаў у форме электронных рэсурсаў (кампакт-дыскаў): «Літаратурный Олимп: лауреаты Нобелевской премии», які ўключае звесткі аб творах лаўрэатаў Нобелеўскай прэміі па літаратуры і «Літаратурный Олимп: произведения из фонда библиотеки писателей — лауреатов литературной премии “Русский Буккер”», які ўключае як звесткі аб саміх творах, так і біяграфічныя, літаратурна-крытычныя матэрыялы з перыядычнага друку, інтэрнэт-рэсурсы.

Рэйтынгавы прынцып, прынцып бестселера, навізны і арыгінальнасці выдавецкага праекта, лепшага афармлення выдання, падзеі года ў кніжным свеце — няпоўны пералік прынцыпаў, які сёння прапануецца і можа выкарыстоўвацца для выбару тэматыкі рэкамендацыйных крыніц, пабудовы так званай рынкавай бібліяграфічнай мадэлі чытання, каб прывабіць, выклікаць цікавасць карыстальнікаў да крыніц рэкамендацыйнай бібліяграфіі. Асобныя аўтары дыферэнцыруюць падыходы да стварэння рэкамендацыйных крыніц у залежнасці ад удзелу ў вызначэнні выданняў для ўключэння ў дапаможнікі асобных экспертаў, групы экспертаў, грамадскасці ў падрыхтоўцы дапаможнікаў тыпу «100 значных кніг», «Вялікія кнігі заходняй цывілізацыі», «Бібліятэка сусветнай літаратуры», «Запаведны спіс» і інш. [6]. Трэба адзначыць, што такія падыходы ўжо засвоены бібліятэкамі ў арганізацыі выставачнай дзейнасці, падрыхтоўцы рэкамендацыйных крыніц малых форм у выглядзе закладак, лістовак, памятак аб кнігах да канкрэтнай тэматычнай вечарыны або кніжнай выставы, юбілея пісьменніка ці мастака. Дадзеныя выданні маюць усе складаючыя новай інфармацыйнай культуры: элементы рэкламы, яркага, вобразнага, «кліпавага» бачання, выкарыстання выразных, прыцягваючых увагу, слогаў. Гэтыя прапановы з'яўляюцца актуальнымі і для складальніцкай рэкамендацыйна-бібліяграфічнай работы ў сувязі з асаблівасцямі сучаснай сацыякультурнай сітуацыі, наяўнасцю ў матывацыі чытання не толькі прагматычных (звяртанне да друкаваных і іншых крыніц, каб атрымаць інфармацыю для выканання пэўнай работы) і забаўляльных, эвадысцкіх (уход ад нялёгкага жыцця ў займальную белетрыстыку, чытанне

дамскіх раманаў і г. д.) мэтай. Развіваючы рэкамендацыйную бібліяграфію, складальнікам неабходна больш актыўна выкарыстоўваць інфармацыю аб ацэнцы кніг грамадскасцю і выніках розных прэстыжных кніжных конкурсаў.

У сваю чаргу напрацаванае ў рэкамендацыйна-бібліяграфічнай дзейнасці ў плане раскрыцця зместу дакументаў, прымянення ацэначных элементаў таксама павінна больш актыўна выкарыстоўвацца пры падрыхтоўцы і прадстаўленні на сайтах бібліятэк віртуальных выстаў. Засвойваючы гэту форму работы, асобныя бібліятэкі абмяжоўваюцца дэманстрацыяй вокладак кніг, дыскаў, іх бібліяграфічным апісаннем, калі-нікалі прыводзяць даведачную або выдавецкую анатацыю. Інавацыйнай у гэтым напрамку з'яўляецца дзейнасць Гомельскай АУНБ. На яе сайце ёсць раздзел «Электронныя кніжныя выставы», у межах якога розныя аддзелы бібліятэкі прадставілі падрыхтаваныя ў выглядзе прэзентацый выставы: «Изменяя мир к лучшему» (аб дзейнасці ААН у свеце і Рэспубліцы Беларусь), «Музыкальная мозаика», «Английский язык для детей» і інш. Аналізуючы гэтыя выставы, мы прыйшлі да высновы, што яны ўяўляюць сабой сінтэз вынікаў рэкамендацыйна-бібліяграфічнай дзейнасці (выяўленне, адбор дакументных крыніц, іх бібліяграфічная характарыстыка, групоўка дакументаў) і магчымасцей выставачнага прадстаўлення выданняў. Сёння з дапамогай гіпертэкставых тэхналогій карыстальнік можа не толькі ўбачыць вокладку, але і пазнаёміцца са зместам дакумента, прачытаць (праглядзець, праслухаць) пэўныя часткі тэксту. Па свайму прызначэнню гэтыя выставы носяць рэкамендацыйны характар. Разам з тым невыкарыстанасць метадычных прыёмаў разглядаемага намі віда бібліяграфічнай дзейнасці значна зніжае пазнавальны, выхаваўчы, папулярызатарскі і метадычны патэнцыял гэтага электроннага прадукта бібліятэкі.

Ячшэ адзін вельмі цікавы напрамак работы Гомельскай АУНБ — падрыхтоўка электронных версій музеяў знакамітых беларускіх пісьменнікаў: «Віртуальны музей “Андрэй Макаёнак: асоба і лёс”» (<http://makaenak-goub.iatp.by/index.html>), «Віртуальны музей “Майстра”» да 85-годдзя Івана Шамякіна (<http://shamyakin-goub.iatp.by/index.html>), «Віртуальны музей “Іван Мележ: старонкі жыцця”», «Віртуальны музей Барыса Сачанкі —

«Свято яго душы»». Створаныя ў рамках мэтавай комплекснай праграмы «Гісторыка-культурнае развіццё Палесся», яны ўяўляюць сабой серыю комплексных крыніц, матэрыялы ў якіх старанна адабраны, дакладна і прафесійна прадстаўлены, уключаюць ў сябе як першасную інфармацыю персанальнага характару аб жыцці, творчасці, грамадскай дзейнасці, стаўленні да літаратуры і літаратурных працэсаў пісьменніка, яго сувязі з сучаснікамі, так і другасную (бібліяграфічную) з магчымасцю звярнуцца з дапамогай гіпертэкставых спасылак да поўных тэкстаў артыкулаў, водгукаў, рэцэнзій. Эмацыянальна закранаюць кожнага, хто звернецца да гэтых крыніц, фотаздымкі саміх пісьменнікаў у розныя гады, іх бацькоў, іншых пісьменнікаў, грамадскіх дзеячоў, з кім яны кантактавалі, артыстаў, што ўдзельнічалі ў пастаноўках і экранізацыях іх твораў, і інш. Структура экспазіцыі, вызначэнне і назва кожнай яе старонкі падкрэсліваюць адметнасць асобы пісьменніка і сведчаць аб эрудыцыі, таленце, адносінах да гэтых асоб складальнікаў віртуальных музеяў. Добрае ўражанне выклікае афармленне гэтых крыніц (колера, шрыфты, застаўкі і інш.). Прафесійнае выкарыстанне метадыкі падрыхтоўкі персанальных бібліяграфічных паказальнікаў з творчым прыстасаваннем яе да распрацоўкі электронных версій камбінаваных і комплексных прадуктаў (іх можна вызначыць як літаратурны музей, створаны з дапамогай бібліяграфічных сродкаў ва ўмовах бібліятэкі) значна павышае іх якасць і ставіць у адзін рад з новымі жанрамі рэкамендацыйна-бібліяграфічных дапаможнікаў.

Аналіз работы беларускіх бібліятэк адлюстроўвае і такую значную тэндэнцыю рэкамендацыйна-бібліяграфічнай дзейнасці як падрыхтоўка электронных рэкамендацыйных бібліяграфічных дапаможнікаў, прадстаўленых як на лакальных носбітах інфармацыі — кампакт-дысках (НББ, Брэсцкая АУНБ, Гомельская АУНБ, Мінская ЦГБ імя Янкі Купалы), так і на сайтах бібліятэк, даступных праз інтэрнэт, што выводзіць рэкамендацыйную бібліяграфію на ўзровень забяспечэння інфармацыйных патрэбнасцей, якія адпавядаюць магчымасцям сучасных інфармацыйна-камунікатыўных тэхналогій.

Электронныя версіі папулярных у карыстальнікаў тэматычных бібліяграфічных да-

паможнікаў можна аднесці да найбольш перспектывных форм прадастаўлення інфармацыі па мноству прычын:

- эканамічныя аспекты распаўсюджвання і забеспячэння даступнасці выданняў (сёння тыражы дапаможнікаў, якія рыхтуюць некаторыя бібліятэкі, абмяжоўваюцца 5—7 экзэмплярамі, зарэгістраваныя ж у НКП дапаможнікі маюць тыраж ад 30 да 50 экзэмпляраў);
- магчымасць пастаяннага аднаўлення матэрыялу;
- рэгулярнае адсочванне частаты зваротаў да дапаможнікаў;
- сумяшчэнне магчымасцей прадстаўлення розных відаў інфармацыі;
- магчымасць атрымання дапаможніка ў асабістае карыстанне і г. д.

На сайтах бібліятэк бібліяграфічныя дапаможнікі прадстаўлены ў выглядзе поўна-тэкставых рэсурсаў — электронных версій календароў знамянальных і памятных дат, бібліяграфічных спісаў, набраных у Word або прадстаўленых у фармаце PDF, як правіла, у раздзеле «Друкаваныя і электронныя выданні» або «Электронныя рэсурсы». Пашыраюцца таксама аб'екты бібліяграфавання за кошт выданняў на машыначытальных носбітах інфармацыі — музычных дыскаў (БД «Мультимедыя» Віцебскай АУНБ), відэафільмаў, вэб-сайтаў з рознымі відамі інфармацыі (прадукцыя Цэнтральнай бібліятэкі імя Францыска Скарыны г. Полацка — бібліяграфічныя спісы CD-ROM, DVD-ROM, відэафільмаў, «Полоцк віртуальны»; «Інтернет-ресурсы учителям английского языка»). Трэба адзначыць, што апошнія сёння яшчэ толькі пачалі асвойвацца беларускімі бібліятэкамі і ўключацца ў бібліяграфічныя крыніцы. Між тым сёння сайты бібліятэк могуць выступаць каналам доступу да аглядаў найбольш значных навінак літаратуры і рэсурсаў глабальнай сеткі, персанальных сайтаў мастакоў, пісьменнікаў і іншых дзеячоў культуры, мастацтва. Гэты напрамак дзейнасці бібліятэк звязаны з развіццём так званай «вэбліяграфіі» — бібліяграфаваннем сайтаў, інтэрнэт-рэсурсаў.

Падрыхтоўка тэматычных аглядаў інтэрнэт-рэсурсаў — новы від работы ў бібліяграфічнай практыцы, яе тэхналогія нараджаецца ў працэсе ажыццяўлення ідэі, але супрацоўнікі навукова-даследчага аддзела бібліяграфіі РДБ ужо распрацавалі пэўныя падыходы да іх стварэння [8].

Удасканаленне рэкамендацыйна-бібліяграфічнай дзейнасці залежыць:

- ад асэнсавання кожнай бібліятэкай сваёй ролі, функцый у рэалізацыі асветніцкай, культурнай місіі бібліятэкі і патэнцыяла сродкаў рэкамендацыйнай бібліяграфіі;
- ад больш шырокага выкарыстання вынікаў навуковых даследаванняў у галіне сацыялогіі, псіхалогіі чытання, вывучэння інфармацыйных патрэбнасцей розных катэгорый карыстальнікаў з боку саміх бібліятэк;
- ад прыцягнення да адбору і ацэнкі кніг, іншых дакументаў літаратура- і мастацтвазнаўцаў педагогаў, вучоных, псіхалагаў, саміх карыстальнікаў бібліятэк;
- ад каардынацыі работы бібліятэк і магчымасцей ўзаемавыкарыстання вынікаў гэтай дзейнасці шляхам размяшчэння на сваіх сайтах спасылак як на друкаваныя рэкамендацыйныя крыніцы іншых бібліятэк (пры ўмове іх даступнасці ў фондах бібліятэкі), так і на электронныя версіі бібліяграфічных дапаможнікаў, прадстаўленых і даступных на сайтах іншых бібліятэк;
- ад жанравай разнастайнасці (кожная бібліятэка ў адпаведнасці са сваімі магчымасцямі павінна вызначыць найбольш рацыянальныя для задавальнення патрэбнасцей сваіх карыстальнікаў жанры рыхтуемых рэкамендацыйных дапаможнікаў).

Асобай увагі патрабуе ўдасканаленне прафесійнага майстэрства бібліёграфу, якія сёння выступаюць не проста складальнікамі, а аўтарамі рэкамендацыйна-бібліяграфічных крыніц, папулярызатарамі, асветнікамі. У сувязі з гэтым нельга не адзначыць і такую важную праблему, як паслабленне функцый метадычнага цэнтра ў галіне рэкамендацыйнай бібліяграфіі ў нашай краіне, адсутнасць тэарэтычнага асэнсавання гэтага віду дзейнасці ў новых сацыякультурных і інфармацыйна-тэхналагічных умовах. Афіцыйна такія функцыі ўскладзены на НББ, а раней іх выконваў навукова-бібліяграфічны аддзел з сектарам рэкамендацыйнай бібліяграфіі (зараз гэта навукова-даследчы аддзел бібліяграфіі). У выніку

такой трансфармацыі не выдаюцца метадычныя рэкамендацыі бібліятэкам па гэтаму напрамку дзейнасці, не вядзецца маніторынг, аналітычная работа з боку НББ, не стымулюецца раскрыццё вопыту работы бібліятэк праз публікацыі ў спецыяльным друку артыкулаў бібліёграфу-практыкаў, рэцэнзій, аглядаў. Актыўнае развіццё і выкананне НББ функцый сацыякультурнага цэнтра, далучэнне да гэтага напрамку абласных універсальных навуковых бібліятэк даюць спадзяванні на актывізацыю гэтай работы ў далейшым.

Спіс

цытаваных крыніц _____

1. *Добрынина, Н. Е.* Рекомендовать — значит просвещать / Н. Е. Добрынина // Мир библиографии. — 1998. — № 1. — С. 19—22.
2. *Бавин, С. П.* Очерки новейшей истории рекомендательной библиографии ГБЛ (1985 — 2005) : монография / С. П. Бавин; РГБ, НИО библиографии. — М. : Пашков дом, 2006. — 279 с
3. *Матлина, С. Г.* Библиотечная этика в аспекте национальных просветительских традиций. Постановка вопроса / С. Г. Матлина // Библиотековедение. — 2000. — № 3. — С. 25—26.
4. Выдатныя дзеячы музычнага мастацтва Магілёўшчыны : рэкам. біябібліягр. паказальнік / Магілёўская абл. б-ка імя У. І. Леніна, аддзел мастацтва. — Магілёў, 2007. — 95 с.
5. Народныя промыслы і рамёствы : рэкам. бібліягр. спіс літ. / Мінская абл. б-ка імя А. С. Пушкіна, сектар інфарм. па праблемах культуры і мастацтваў. — Мінск, 2003. — 10 с.
6. *Бондаренко, Я. Л.* Кто сказал, что библиография — это скучно? Электронная библиография для детей / Я. Л. Бондаренко // Школьная библиотека. — 2003. — № 7. — С. 18—20.
7. *Теплицкая, А. В.* Создание библиографической информации в РГБ: от теории к практике / А. В. Теплицкая // Библиография. — 2005. — № 5. — С. 3—9.
8. *Антонова, Н. С.* Как нам помогает Интернет / Н. С. Антонова // Мир библиографии. — 2007. — № 3. — С. 9—11.